

ІСТОРІЯ РІДНОГО КРАЮ ЯК ЗАСІБ ПІДВИЩЕННЯ ІНТЕРЕСУ УЧНІВ ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНИ (1960 – поч. 1990 рр. ХХ ст.)

У статті проаналізовано необхідність вивчення історії рідного краю як ефективного засобу підвищення інтересу учнів до шкільного курсу історії України.

Ключові слова: історія рідного краю, історія України, інтерес учнів до історії.

В статье проанализирована необходимость изучения истории родного края как эффективного средства повышения интереса учащихся к школьному курсу истории Украины.

Ключевые слова: история родного края, история Украины, интерес учащихся к истории.

The article analyzes the necessity of studying the history of his native land as an effective means of increasing students' interest in the lessons of history of Ukraine.

Key words: history of his native land, the history of Ukraine, the interests of pupils in history.

Важливим мотивом навчання є інтерес, що визначається як специфічна пізнавальна спрямованість особистості на предмети і явища дійсності, яка виявляється в прагненні ближче їх пізнати. Будь-який об'єкт може стати предметом інтересу лише тоді, коли він деякою мірою вже пізнаний і разом з тим несе в собі ряд непізнаних сторін.

Підвищенню інтересу учнів до шкільного курсу історії значною мірою сприяє вмиле використання історії рідного краю, а вона, у свою чергу, покликана дати не тільки певну суму знань, навчити учнів самостійно, осмислено здобувати знання, а й виховувати духовність учнів, повагу до духовних надбань попередніх поколінь.

Теоретичні та практичні аспекти питання застосування історії рідного краю в шкільному курсі історії представлено в працях методистів-істориків: М. Кузіна, М. Лисенка, О. Родина, О. Стражева, П. Уховської та інших.

Різноманітні аспекти застосування історії малої батьківщини у навчальному процесі висвітлювалися в дослідженнях видатних педагогів ХХ ст. – Г. Ващенко, А. Макаренка, І. Огієнка, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського та ін. На сучасному етапі дослідженням цієї проблеми займаються вчені-історики: Т. Завгородня, С. Золотухіна, О. Сухомлинська, М. Чепіль та ін.

Незважаючи на увагу чисельних дослідників до використання історії рідного краю в навчанні, а також до засобів підвищення інтересу учнів до предмета, ще не було безпоміжно описано на прикладах використання історії рідного краю як ефективного засобу підвищення інтересу учнів до шкільного курсу історії України.

Мета статті. Проаналізувати необхідність вивчення історії рідного краю як ефективного засобу підвищення інтересу учнів до шкільного курсу історії України.

Інтерес учнів до історії визначається такими факторами: змістом історичних курсів, методикою викладання, якістю викладу матеріалу в підручнику, віковими та індивідуальними особливостями учнів та ін.

Спостереження науковців показують, що існує багато засобів підвищення інтересу до історії. Насамперед, це зв'язок матеріалу, що вивчається, з життям, із навколишньою дійсністю (різні форми вивчення краєзнавчого матеріалу), вивчення науково-популярної літератури, використання художньої літератури на уроці, використання уявних подорожей, сюжетних розповідей. Зупинимось для прикладу на деяких засобах підвищення інтересу учнів до історії України [1, с. 87].

Одним із важливих засобів піднесення інтересу учнів до історії є використання краєзнавчого матеріалу на уроках. Історія рідного краю – це невід'ємна частина курсу вітчизняної історії. Використання на уроках історії України краєзнавчого матеріалу допомагає вчителю у доступній формі розкривати загальні закономірності історичних явищ, формувати історичні поняття, а головне, спонукає в учнів інтерес до знань, виховує прагнення до самостійної творчості. Але такою ситуація в шкільній історичній освіті була не завжди.

В першій половині ХХ ст. спостереження учнів щодо життя рідного краю і зібрані ними відомості про його історію були вихідним матеріалом, від якого навчання суспільствознавству супроводжувало учнів до ознайомлення із історією рідної країни. З поміжних 60-х років ситуація змінилася – основою навчання є послідовне викладання курсу історії, а історія рідного краю більш глибоко ілюструє і конкретизує явища і процеси, що відбуваються в курсі загальної історії [6, с. 52].

З цього приводу, методист-історик А. Стражев стверджував, що без краєзнавчої роботи неможливо посправжньому викладати історію [9, с. 274]. У свою чергу, не менш відомий методист Н. Дайрі вважає, що програмові питання, за якими вивчається не тільки матеріал підручника, а й дійсність, що безпоміжно оточує учня, засвоюються з більшим інтересом [7, с. 107].

Слід зазначити, що досвід проведення уроків «Наш рідний край», а також фрагментарне використання краєзнавчого матеріалу, органічно вплітаються в загальноісторичний процес, показують його пізнавальну й

виховну цінність. Оскільки краєзнавчий матеріал допомагає конкретизувати загальноісторичні події, він полегшує процес сприймання, наближує подію до дітей, робить її відчутнішою. Але з цим не вичерпується пізнавальне значення краєзнавчого матеріалу. Вивчення конкретних фактів місцевої історії дає можливість вчителю розкрити вияви загальноісторичних закономірностей, глибше показати зв'язки рідного краю з життям усєї країни, простежити процес злиття загального і локального. Таким чином, вивчення історії рідного краю дає змогу цілеспрямовано впливати на процес пізнання учнями навколишньої дійсності та більше зацікавити учнів даним предметом [10, с. 89]. Наприклад, учитель Ф. Бондар зазначав, що використання місцевого матеріалу викликає великий інтерес учнів до предмета, розвиває допитливість, сприяє кращому розумінню історичного минулого і сучасного, і разом із тим підвищує ефективність уроку. Велике значення в даному випадку має цікавий матеріал з розповідей старожилів та історичні факти, пов'язані з містом Путивль [4, с. 36].

Ознайомлення з героїчним минулим рідного краю, як засвідчує практика, допомагає учням краще засвоїти загальні закономірності розвитку нашої країни, зробити їх більш зрозумілими, близькими, органічно пов'язати матеріал, що вивчається, з минулим і сучасним свого району, міста, області. Наприклад, учителі історії Шосткинського району займаються вивченням рідного краю, історичними пам'ятниками минулого. Ними було організовано екскурсії в стародавнє місто Новгород-Сіверський, Путивль, до прилеглої монастиря, до місць шведських могил XVIII ст., до стоянок первісної людини в районі Десни, до городищ. Учні пройшли по місцям партизанського руху Ковпака, записали розповіді очевидців, зробили фото, ознайомилися із історією відновлення сільського господарства в післявоєнні роки [3, с. 20].

У зв'язку з цим, невід'ємною складовою частиною ефективною підготовки уроків історії УРСР є збирання, систематизація та використання місцевого краєзнавчого матеріалу. При цьому треба критично ставитись до джерел знань. Адже невміле опрацювання літератури, друкованих і особливо рукописних джерел, без належного аналізу, може завести учителя в оману, призвести до помилок фактичного, а інколи й методологічного характеру. Тому при збиранні матеріалу, а особливо при підготовці його до використання на уроках, необхідно насамперед глибоко перевірити зміст і наукову достовірність зібраного матеріалу за даними новітньої історичної літератури [7, с. 26].

Доцільно вказати, що в даному напрямку визначилися і деякі специфічні методи й прийоми проведення ряду уроків з історії республіки. Цікаво проходять заняття із завчасно підготовленими на місцевому матеріалі короткими доповідями і повідомленнями учнів, уроки творчого аналізу окремих важливих та оригінальних місцевих документів, заняття з частю земляків-героїв громадянської та Великої Вітчизняної воєни, героїв праці, уроки-екскурсії в історичних і краєзнавчих музеях, екскурсії-пошуки на місця подій. Наприклад, учителька С. Синиціна широко використовує на уроках місцевий матеріал, знайомить з героїчними подвигами своїх земляків, чим дуже зацікавлює учнів. Дуже вдало використовує і пов'язує навчальний матеріал з трудовим героїзмом конотопчан у виконанні семилітнього плану, з бойовими справами учасників Великої Вітчизняної війни і партизанського руху [2, с. 46].

Окрім того, великого значення набуває залучення учнів до архівних пошуків, збирання документів, речових пам'яток, на основі яких шляхом зіставлення з даними сучасності можна показати значні зміни, які сталися в рідному краї. Зустріч з живими свідками подій, на очах яких відбулися перетворення, також можуть бути важливим джерелом формування правильних і реальних уявлень учнів, що також впливає на позитивне ставлення до предмета в цілому. Використання спільних досліджень учителя та учнів на уроках сприяє не лише конкретизації історичних фактів і подій, а й поглиблює знання, розширює кругозір учнів, формує інтерес до історичної науки [10, с. 91].

Участь у науково-пошуковій діяльності мотивується зацікавленістю учнів до пізнання нового і невідомого, важливих фактів та подій. У свою чергу, пошуковий інтерес, як рушійна сила духовного розвитку школяра, стимулює активність в навчальній, трудовій та суспільній роботі.

Досвід роботи багатьох учителів показує, що використання місцевого краєзнавчого матеріалу на уроці та безпосередньо уроки в музеях сприяють підвищенню зацікавленості учнів. Оглянувши пам'ятки культури минулих часів, учні свідоміше засвоюють навчальний матеріал, самостійно намагаються відшукати в своєму краї цікаві та важливі історичні пам'ятки.

Значну допомогу вчителям надає серія діафільмів з історії рідного краю: «Сумська область», «Львівська область», «Миколаївська область», «Дніпропетровська область», «Донецька область» та ін. Умілий добір яскравих фактів, показ героїчних подвигів земляків формують в учнів великий інтерес до історії рідного краю, а разом з тим і почуття національної гордості [10, с. 92].

Можна стверджувати, що ефективному зацікавленню учнів історією України сприяють спільні пошукові проекти вчителя та учнів, подорожі по визначних місцях рідного краю, уроки із залученням очевидців, учасників різноманітних історичних подій. Всі ці заходи дають змогу учням більш глибоко проникнутися життям рідного краю та взяти активну участь в його життєтворенні.

Різноманітний за своїм характером музейний матеріал привертає до себе велику увагу учнів ще й тим, що в його збиранні, обробці, підготовці до показу, до розміщення в історичному кабінеті чи шкільному музеї кожний з них бере участь. Саме в процесі такої діяльності найяскравіше виявляються індивідуальні здібності кожного учня, і вчитель має можливість виявити та оцінити індивідуальні нахили кожного з них, а отже, поглибити диференційований творчий підхід до навчання і виховання як цілого колективу, так і кожного учня зокрема, сприяти їх профорієнтації [7, с. 27]. Наприклад, учитель П. Мельничук підтримує тісний контакт із краєзнавчим музеєм та обласним архівом. Уроки рідного краю проводяться в музеї або архіві із залученням працівників цих закладів та самих учнів, що звичайно ефективно впливає на процес зацікавлення учнів історією України [5, с. 96].

Отже, можна стверджувати, що використання матеріалів з історії рідного краю на уроках історії України сприяє вихованню в учнів любові до рідного краю, допомагає їм глибше засвоїти програмовий матеріал, а головне підвищує інтерес до предмета. До ефективних засобів, що посилюють зацікавленість учнів у навчанні історії, можна віднести уроки в шкільних музеях, уроки-екскурсії по місту, збір місцевого матеріалу, розповіді очевидців та творчі роботи учнів.

Отже, історія рідного краю – це не самостійний предмет шкільних курсів. Це цілісна система навчання і виховання на місцевому матеріалі, що дає змогу ефективно використовувати його на уроках історії для більш глибокого зацікавлення учнів даним предметом.

Література

1. Демиденко В. К. Психологічні основи засвоєння історії учнями / В. К. Демиденко. – К. : Радянська школа, 1970. – 128 с.
2. Держархів Сумської області, ф. 5085, оп. 1, спр. 23, 74 арк.
3. Держархів Сумської області, ф. 5246, оп. 1, спр. 43, 42 арк.
4. Держархів Сумської області, ф. 7227, оп. 1, спр. 8, 46 арк.
5. Держархів Сумської області, ф. 7508, оп. 1, спр. 166, 106 арк.
6. Коровкин Ф. Развитие школьного исторического образования в СССР за 50 лет / Ф. Коровкин // Преподавание истории в школах. – 1967. – № 6. – С. 33 – 55.
7. Лисенко М. Методика викладання історії Української РСР / М. Лисенко – К. : Радянська школа, 1985. – 272 с.
8. Методика историко-краеведческой работы в школе: [пособ. для учит.] / Н. С. Борисов, В. В. Дранишников, П. В. Иванов, Д. В. Кацуба; под ред. Н. С. Борисова. – М. : Просвещение, 1982. – 223 с.
9. Стражев А. И. Методика преподавания истории / А. И. Стражев – М. : Просвещение, – 1964. – 287 с.
10. Уховська П. Л. Єдність навчання, виховання та розвитку в процесі вивчення історії та суспільствознавства / П. Л. Уховська. – К. : Радянська школа, 1975. – 99 с.